

УДК 37.091.32

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-22-33

Горошкіна Олена Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник
відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна.

olenagorgoroshkina@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0378-888X>

УРОК У КОМПЕТЕНТНІСНІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Реалізація компетентнісного підходу в сучасний освітній процес зумовлює перегляд усіх його складників. Останнім часом змінюються вимоги до суб'єктів освітнього процесу, зазнає трансформацій зміст навчання шкільних предметів, оскільки знання стають не самоціллю, а ефективним інструментом саморозвитку й самовдосконалення особистості. Це спричинило розроблення нових державних освітніх стандартів, які закладають орієнтири для відбору релевантного змісту навчання та об'єктивного вимірювання результатів. Природньо, що в таких умовах зростають вимоги до уроку, зазнають змін його мета, структура, змістове наповнення.

Аналіз дидактичної літератури засвідчує, що питання методики проведення уроку, підвищення його ефективності завжди перебували в полі зору науковців. Як педагогічний феномен урок досліджували відомі педагоги і психологи Ю. Конаржевський, Б. Коротяєв, Ю. Мальований, А. Маркова, М. Махмутов, В. Онищук, П. Підкасистий, І. Підласий, М. Скаткін, В. Сластьонін, А. Сохор та ін. Крім загальнодидактичних аспектів, науковці докладно вивчали уроки, присвячені вивченню різних шкільних предметів. Так, особливості організації уроку української мови відображено в студіях О. Біляєва Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, І. Кучеренко, Т. Окуневич, М. Пентиліук, Л. Попової та ін.; української літератури – Н. Волошиної, С. Жили, О. Куцевол, Г. Токмань, А. Фасолі, В. Шуляра та ін., зарубіжної літератури – А. Богосвятської, О. Ісаєвої, Ж. Клименко, Л. Мірошніченко та ін.; трудового навчання – О. Коберника; фізики – В. Вовкотруба, О. Ляшенка, О. Прокази, М. Садового, О. Трифоновой, В. Шарко та ін.

Ще 2012 року Т. Смагіна привернула увагу до основ конструювання компетентнісно орієнтованого уроку. Нам імпонує думка авторки, що «Сучасний компетентнісний урок яскраво характеризується тим, що вирішує проблему мотивації навчальної діяльності школярів. На такому уроці створюється модель «навчання із захопленням». Це насамперед урок, на якому вчитель уміло використовує всі можливості

для розвитку особистості учня, її активного розумового зростання, глибокого і осмисленого засвоєння знань, для формування компетентної особистості» (Смагіна, 2012). Цікавою є пропозиція авторки виокремити в структурі уроку шість динамічних полів, до яких віднесено такі: цілепокладання, мотиваційне, змістове, технологічне, емоційне, технологічне, рефлексивне. Визнаючи правомірність наукової позиції дослідниці, водночас зазначимо, що відповідно до норм сучасної української літературної мови потребують уточнення назви цих полів, зокрема доцільно вживати назву «цілевизначення», а не «цілепокладання» (калька з російського целеположение); «рефлексійне» (утворене від іменника *рефлексія*), а не «рефлексивне» (утворене від іменника *рефлекс*).

У контексті компетентнісного підходу структуру уроку в початковій школі розглядає Т. Котик. Дослідниця стверджує, що «мета й завдання за своєю сутністю є парадигмою обґрунтування змісту навчання. Зважаючи на такі методологічні орієнтири для цілевизначення, кожний структурний компонент уроку має бути цілеорієнтованим і передбачати діяльність учителя й відповідну діяльність учня, що складається із формування, закріплення, удосконалення певних способів діяльності, засвоєння яких має життєво важливе значення» для учня (Котик, 2017, с. 25–26). Привертання уваги на цілевизначення вважаємо виправданим, оскільки теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено в працях І. Кучеренко, В. Скакуна, В. Шарко та ін., що саме цілевизначення сприяє підвищенню ефективності уроку.

Поділяємо думку О. Коберника, згідно з якою урок – «це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями, набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду. А це передбачає зміни у визначенні цілей уроку, у його структурі, в організації навчальної взаємодії учнів на уроці, доборі методів, прийомів, засобів навчання» (Коберник, 2015, с. 60). Науковець пропонує структуру різних типів уроків трудового навчання.

Важливим внеском у розвиток теорії і методики навчання української мови стали праці І. Кучеренко, у яких розроблено типологічну систематизацію сучасного уроку української мови в основній школі, методично обґрунтовано сутність цілевизначення і проєктування уроку, запропоновано сучасні технології уроку української мови. Окремо варто наголосити на визначених компонентах проблемної технології сучасного уроку української мови, яка відрізняється від традиційної методики навчання тим, що сприймає учня як активного суб'єкта процесу навчання і ставить його в такі педагогічні умови, за яких він сам «вимушений» активно мислити і мобілізувати власний інтелектуальний потенціал з метою досягнення наперед визначених цілей – вирішити проблему, сформулювати теоретичний висновок, розвинути вміння і навички, виробити персональний досвід. Дослідниця доходить

висновку, що структура уроку – це чіткий послідовний, продуманий, спроектований і складений учителем план проведення навчального заняття, спрямований на досягнення комплексної мети уроку, цільових завдань у процесі навчально-комунікативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії на уроці (Кучеренко, 2017).

Попри значну кількість праць, присвячених організації компетентнісно орієнтованого уроку, констатуємо, що автори здебільшого акцентують на особливостях формування предметної компетентності на уроці; на периферії дослідницьких інтересів залишилася проблема формування ключових компетентностей учнів, необхідність чого задекларовано в державних документах, проте не прописано чіткого алгоритму їх формування. До того ж, немає узгодженості в діях учителів-предметників із формування ключових компетентностей учнів. У цьому контексті постає логічне запитання: як домогтися формування всіх ключових компетентностей учнів; як знайти баланс між формуванням усіх ключових компетентностей, щоб уникнути перевантаження матеріалом, спрямованим на формування певної ключової компетентності, і не залишити поза увагою інші не менш важливі аспекти.

Мета статті – визначити особливості уроку в компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу, схарактеризувати роль уроку у формуванні ключових компетентностей учнів.

Опрацювання спеціальної літератури (Н. Бібік, Н. Голуб, І. Зимня, О. Пометун, Дж. Равен, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.) засвідчує, що реалізація компетентнісного підходу має системоутворювальну функцію, оскільки зумовлює відбір змісту, методів, прийомів, засобів навчання, а відтак і кінцевий результат, який традиційно визначають чинні програми з предмета. Узагальнено кінцевий результат можна визначити як формування в учнів предметних та ключових компетентностей.

Аналіз і синтез літератури з проблеми реалізації компетентнісного підходу (Н. Бібік, Н. Голуб, І. Зимня, М. Ніщенко та ін.) дають підстави для твердження, що дослідники в структурі компетентності орієнтують на такі складники: ціннісно-мотиваційний, що забезпечує усвідомлене прийняття особистістю сукупності ціннісних орієнтирів, що впливає на її поведінку й діяльність, виражені в спрямуванні інтересів та потреб; когнітивний, що являє собою «інтегральну якість особистості, що забезпечує її прагнення й готовність реалізувати свій потенціал (знання технології навчальної діяльності, вміння застосовувати ці знання на практиці, наявність досвіду самостійної навчальної діяльності) за успішного розв'язання проблемних завдань у процесі навчальної й інших видів діяльності» (Ніщенко, 2019); емоційний, зміст якого включає альтруїстичні емоції, гуманістичне ставлення до світу, емпатію як здатність емоційно відгукуватися на стан іншої людини; поведінковий, сутність якого визначають такі особистісні характеристики, як

ініціативність, активність, самостійність, комунікабельність, щирість, доброзичливість тощо (Там само, с. 8).

І. Зимня виокремлює такі складники компетентності: знання змісту компетентності; досвід застосування знань у діяльності в різноманітних ситуаціях; ціннісно-сміслові ставлення до змісту компетентності, що стає значущою для людини; емоційно-вольова регуляція процесу прояву компетентності у діяльності; мобілізаційна готовність, включеність у діяльність (Осваиваем социальные компетентности, 2011, с. 4–5).

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі зумовлює докорінні зміни в змісті й структурі уроку, що має максимально враховувати інтереси учнів, спрямовувати їх на практичне засвоєння здобутих знань і в навчальних, і в життєвих ситуаціях, сприяти формуванню позитивного й ціннісного ставлення до навчання.

Відповідно до змісту загальної частини чинного Державного стандарту базової й повної середньої освіти учитель-предметник формує в учнів певну предметну та ключові компетентності (Державний стандарт, 2011). Розробники стратегічного документа «Нова українська школа» до переліку ключових відносять такі компетентності: спілкування державною (рідною) мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися упродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя (Нова українська школа, 2016).

Поділяємо позицію Н. Голуб про те, що «не варто вигадувати варіантів назв предметних компетентностей, за назвою предмета їх логічно найменувати «предметна компетентність з української мови», «предметна компетентність із біології» та ін. (Голуб, 2018, с. 3). Кожен учитель-предметник формує окрему предметну компетентність, стосовно ключових дозволимо собі припущення, що тільки спільними зусиллями вчителів-предметників можна домогтися системного формування їх в учнів. Водночас розуміємо, що важко уявити ситуацію, в якій учителі-предметники домовилися б про те, хто і як це буде робити. Логічним є пошук «точок дотику» шкільних предметів у формуванні ключових компетентностей. Такими вважаємо зміщення акцентів зі знаннєвого компонента, що традиційно домінував у шкільній практиці багато років, на суб'єктний досвід розв'язання учнями життєвих ситуацій, виконання ними різних соціальних ролей (однокласника, учня, сина, дочки, сусіда, пасажера, клієнта, кандидата в депутати, лікаря, учителя та ін.); опанування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; розширення досвіду міжособистісної взаємодії; аналіз та оцінювання вчинків інших та власних; виконання учнями міжпредметних проєктів.

Якщо прикметною ознакою традиційної (ЗУНівської) педагогіки є аналітичність, оскільки передбачає виокремлення в освітньому процесі

теоретичного й практичного аспектів, то компетентнісний підхід, не відкидаючи доцільність аналітичного розділення освітнього процесу, утверджує синтез теорії й практики на уроці, залучаючи учнів до діяльності. Важливою ознакою реалізації освітнього процесу на компетентнісних засадах є застосування міжпредметних зв'язків, що позитивно впливає на розвиток творчого мислення учнів, сприяє систематизації, активізації їхньої навчально-пізнавальної діяльності, формуванню метапредметних умінь, розвитку в них уваги, пам'яті, інтелектуальних здібностей.

У таких умовах урок стає потужним інструментом формування предметної і ключових компетентностей учнів. Докорінно змінюється роль учителя, який є не лише наставником, інформатором, а й консультантом, координатором. Це зумовлює і зміну його завдання – допомогти учням, узгодити їхні дії, спрямовуючи освітній процес на досягнення мети. Тож педагог скоординує навчально-пізнавальну діяльність учнів, не подаючи готовий матеріал, а моделюючи навчальні ситуації, що стають імпульсом до самостійного засвоєння ними навчальної інформації, зіставлення її з уже відомою їм інформацією, формулювання висновків. Відтак завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити школярів здобувати знання самостійно, структурувати їх, застосовувати в навчальних і життєвих ситуаціях, здійснювати самоконтроль, рефлексію, а також самостійно шукати причини своїх невдач і планувати шляхи їх подолання. Це зумовлює переформатування класичного уроку, введення таких обов'язкових структурних складників його, як цілевизначення й рефлексія.

І. Кучеренко називає цілевизначення основою проєктування сучасного уроку. В умовах реалізації компетентнісного підходу перед учителем стоїть завдання планувати урок так, щоб забезпечити оволодіння учнями низкою метапредметних умінь: визначати мету навчання предмета загалом і цілі кожного уроку зокрема; співвідносити власні дії з тими результатами, що заплановані. Учитель має підвести здобувачів освіти до усвідомлення мети й завдань; учні, визначивши межі своїх знань, повинні побачити, яких знань їм бракує для розв'язання тієї чи тієї навчальної або життєвої ситуації (Кучеренко, 2013, с. 210).

Мета уроку – це його результати, досягнення яких заплановано за допомогою психодідактичних та методичних прийомів, кожен урок має бути конкретних кроком на шляху формування предметної і ключових компетентностей учнів. Цілевизначення – процес, що передбачає визначення цілей усіх суб'єктів освітнього процесу, їх узгодження, а в разі потреби й трансформування цілей учителя в цілі учня, адже узгодження цілей якраз і полягає в тому, що вчитель може навчальні цілі трансформувати в цілі діяльності учнів. «Поурочне цілевизначення одночасно вчителя й учнів сприяє формуванню цілеспрямованості, активізації внутрішніх мотиваційних резервів, умотивованості рефлексії, оскільки між цілевизначенням і рефлексією є логічний зв'язок, що

формує в учнів здатність зайняти зовнішню позицію стосовно свого «Я», критично оцінити себе, свою діяльність і виявити невикористані резерви», – доводять науковці (Голуб & Горошкіна, 2019, с. 27).

Удосконалення цілевизначення й планування освітнього процесу визначено необхідністю прогнозування основних умов, етапів досягнення навчальної мети, оскільки вчителів важко передбачити, коли в того чи того учня буде сформований певний складник предметної або ключової компетентності.

У педагогічній практиці доведено ефективність SMART-технології цілевизначення, що передбачає узагальнення інформації, визначення термінів досягнення результатів, ресурсів, що будуть задіяні в процесі досягнення цілей, а також об'єктивне оцінювання результатів суб'єктів освітнього процесу. Сутність технології полягає у відповідності мети п'яти критеріям: S (specific) – конкретність, M (measurable) – можливість вимірювати, A (achievable) – можливість досягнення мети, R (relevant) – актуальність, T (time bound) – обмеженість у часі.

У структурі уроку ваги набувають мотиваційний, стимулювальний і рефлексійний складники, від яких значною мірою залежить процес засвоєння й творчого переосмислення матеріалу. Рефлексія сприяє розвитку таких якостей учня, як самостійність, активність, відповідальність, наполегливість, формуванню вмінь самоаналізу й водночас стимулює до самовдосконалення, сприяє розвитку вимогливості і самокритичності, навчає формулювати цілі, бачити труднощі, проблеми й шляхи їх розв'язання, прогнозувати результати, висловлювати свої почуття, переживання, усвідомлювати причини їх.

Раніше ми писали про те, що сьогодні зазнає змін і класична триєдина мета уроку, яка набуває інших атрибутивних ознак. У контексті проведення компетентнісного уроку видається доцільним виокремити змістову мету, адже, плануючи урок, учитель передбачає, який зміст засвоює здобувач освіти, як навчити його бачити місце нових знань у загальній структурі предмета й у подальшому навчанні, установлювати зв'язок із засвоєним раніше, а також суб'єктивним досвідом учнів. Діяльнісну мету формулюємо з огляду на те, що кожен урок спрямований на засвоєння здобувачами освіти алгоритму універсальних навчальних дій – особистісних, комунікативних, пізнавальних, регулятивних – і тільки вчитель може визначити, які з них будуть домінувати на кожному конкретному уроці (Горошкіна, 2019).

З огляду на зазначене учителями-предметниками мають передбачити досягнення учнями на уроці таких результатів: особистісних (формування стійкої мотивації до навчання, усвідомлення важливості навчального предмета для свого становлення тощо), предметних (засвоєння певних відомостей відповідно до програми) та метапредметних (готовність і здатність до інформаційно-пізнавальної діяльності, уміння продуктивно взаємодіяти в процесі спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу тощо).

Важливим складником уроку є конкретні ситуації як моделі системи взаємовідносин. Прикметними ознаками ситуацій стають евристичність, високий рівень новизни, змістовність проблемність, комунікативність, здатність викликати інтерес у сучасних учнів. На нашу думку, критерієм для відбору таких ситуацій можуть бути духовні та психологічні потреби й відповідні їм здібності особистості, що повинні бути актуалізовані, реалізовані й розвинуті в навчанні. Нам імпонує думка В. Панова, що «метою освітнього процесу стає не просто досягнення певного рівня знань, умінь, навичок з певного предмета, а, що не менш важливо, створення умов для розвитку й здійснення самого розвитку в учня психічних (інтелектуальних, особистісних та інших) новоутворень. Інакше кажучи, перш ніж говорити про дидактичне проєктування уроку, необхідно зробити його психологічне проєктування. Це значить, що спочатку потрібно визначити, які психологічні завдання будуть вирішені на цьому уроці і посередництвом яких психологічних особливостей ..., і лиш потім надавати цьому дидактичної форми...» (Панов, 2007, с. 194).

Урахування вчителем психологічних здобутків забезпечує підґрунтя для ефективного формування предметної та ключових компетентностей учнів.

У цьому контексті урок має спрямувати освітній процес на актуалізацію, розвиток і задоволення психологічних потреб особистості, на системний розвиток різних видів її інтелекту або інтелектуальних здібностей (академічні, практичні, креативні, емоційні, соціальні), на актуалізацію системи її особистісних емоційно-ціннісних ставлень (пізнавального, практичного, творчо-пошукового, етичного, естетичного, міжособистісного) в навчанні. Виконання таких завдань сприяє усвідомленню учнями мети навчання (пошук актуальної інформації, необхідної для розв'язання навчальних і життєвих проблем), його користі (здобуття нових знань, що потрібно для успішного виконання певної соціальної ролі або для розв'язання завдання), активізації інтересу до предмета, чому значною мірою допомагає застосування мультимодальних засобів навчання. Крім того, систематичне застосування навчальних ситуацій збільшує питому вагу самостійності учнів, їхньої креативності, ініціативності. З огляду на це вчитель має вміти створювати навчальні ситуації як особливі складники навчальної діяльності учнів, трансформувати навчальні завдання в ситуації. Важливо підтримувати ініціативу здобувачів освіти

Як свідчать спостереження, структура уроку в компетентнісній парадигмі відзначається динамічністю. Плануючи такий урок, учитель передбачає застосування низки різноманітних операцій, методично правильно об'єднаних задля формування в учнів предметної і ключових компетентностей.

Отже, у компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу урок стає інструментом досягнення особистісних, предметних і

метапредметних результатів на основі опанування універсальних способів діяльності.

Звичайно, у межах статті важко висвітлити всі аспекти проектування, проведення компетентісно орієнтованого уроку. Потребують уточнення й класифікації, змінюються підходи до аналізу уроків. Це стане предметом наших подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. **Голуб Н.** До проблеми предметної компетентності з української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 1 (136). С. 2–5.
2. **Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.** Концепція навчання української мови учнів старшої школи / за заг. ред. д-ра пед. наук Н. Б. Голуб. Київ: Пед. думка, 2019. 77 с.
3. **Горошкіна О. М.** Оновлення змісту методичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури до реалізації компетентісного підходу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Пед. науки*. 2019. № 4 (67). С. 67–71.
4. **Державний стандарт** базової й повної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
5. **Коберник О. М.** Урок трудового навчання: компетентісно орієнтовані цілі та структура. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. СХХV (125). С. 58–71.
6. **Котик Т.** Композиція сучасного уроку за умов компетентісного підходу до навчання у школі. *Обрії*. 2017. №1 (44). С. 24–26.
7. **Кучеренко І. А.** Цілевизначення як основа проектування сучасного уроку української мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2013. Вип. 40. С. 209–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_40_52.
8. **Ніщенко М. Е.** Формування соціокультурної компетентності учнів основної школи на матеріалах синтаксису простого речення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед наук: 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. 22 с.
9. **Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи** / МОН України. Київ, 2016. 40 с.
10. **Осваиваем социальные компетентности** / под ред. И. А. Зимней. Москва: МПСИ, Воронеж: МОДЭК, 2011. 592 с.
11. **Панов В. И.** Психодидактика образовательных систем: Теория и практика. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 352 с.
12. **Смагіна Т. М.** Теоретичні та практичні основи конструювання компетентісного уроку. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 61. С. 128-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2012_61_26.

References

- 1. Holub, N.** (2015). Do problemy predmetnoi kompetentnosti z ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [The problem of subject competence in Ukrainian language in general secondary education institutions]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, №1 (136), 2-5 [in Ukrainian].
- 2. Holub, N. B. & Horoshkina, O. M.** (2019). Kontseptsiiia navchannia ukrainskoi movy uchniv starshoi shkoly [Concept of teaching the Ukrainian language to high school students]. Kyiv: Ped. dumka [in Ukrainian].
- 3. Horoshkina, O. M.** (2019). Onovlennia zmistu metodychnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury do realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu [Updating the content of methodological training of future teachers of Ukrainian language and literature to implement a competency approach]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Ped. nauky*, 4 (67), 67-71 [in Ukrainian].
- 4. Derzhavnyi standart bazovoi y povnoi serednoi osvity** [State standard of basic and complete average]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
- 5. Kobernyk, O. M.** (2015). Urok trudovoho navchannia: kompetentnisno oriientovani tsili ta struktura [Work-learning lesson: Competently oriented goals and structure]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii: Pedahohichni ta istorichni nauky*, CXXV (125), 58-71. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- 6. Kotyk, T.** (2017). Kompozytsiia suchasnoho uroku za umov kompetentnisnogo pidkhodu do navchannia u shkoli [Composition of a modern lesson with a competent approach to schooling]. *Obrii*, 1 (44), 24-26 [in Ukrainian].
- 7. Kucherenko, I. A.** (2013). Tsilevyznachennia yak osnova proektuvannia suchasnoho uroku ukrainskoi movy [Purpose as a basis for designing a modern Ukrainian language lesson]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohichna*, 40, 209-213. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_40_52 [in Ukrainian].
- 8. Nishchenko, M. E.** (2019). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly na materialakh syntaksysu prostoho rechennia [Formation of sociocultural competence of elementary school students based on simple sentence syntax materials]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- 9. Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly / MON Ukrainy** [New Ukrainian School: Conceptual Principles of High School Reform / MES Ukraine]. (2016). Kyiv [in Ukrainian].
- 10. Zimnyaya, I. A.** (Eds.). (2001). Osvaivaem social'nye kompetentnosti [We master social competencies]. Moskva: MPSI, Voronezh: MODEK [in Russian].
- 11. Panov, V. I.** (2007). Psikhodidaktika obrazovatel'nykh sistem: Teoriya i praktika [Psychodidactics of educational systems: Theory and practice]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
- 12. Smahina, T. M.** (2012). Teoretychni ta praktychni osnovy

konstruivannia kompetentnisnoho uroku [Theoretical and practical basics of designing a competence lesson]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 61, 128-131. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2012_61_26 [in Ukrainian].

Горошкіна О. М. Урок у компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу

У статті визначено особливості уроку в компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу, роль уроку у формуванні предметної і ключових компетентностей учнів. Схарактеризовано зміну ролі учителя, який в умовах реалізації компетентнісного підходу стає не лише наставником, інформатором, а й консультантом, координатором. Визначено особливості переформатування класичного уроку, обґрунтовано необхідність введення таких обов'язкових структурних складників його, як цілевизначення й рефлексія. Цілевизначення – процес, що передбачає визначення цілей усіх суб'єктів освітнього процесу, їх узгодження, а в разі потреби й трансформування цілей учителя в цілі учня, адже узгодження цілей якраз і полягає в тому, що вчитель може навчальні цілі трансформувати в цілі діяльності учнів. Рефлексія сприяє розвитку таких якостей учня, як самостійність, активність, відповідальність, наполегливість, формуванню вмінь самоаналізу й водночас стимулює до самовдосконалення, сприяє розвитку вимогливості і самокритичності, навчає формулювати цілі, бачити труднощі, проблеми й шляхи їх розв'язання, прогнозувати результати, висловлювати свої почуття, переживання, усвідомлювати причини їх. Установлено, що урок має спрямувати освітній процес на актуалізацію, розвиток і задоволення психологічних потреб особистості, на системний розвиток різних видів її інтелекту або інтелектуальних здібностей (академічні, практичні, креативні, емоційні, соціальні), на актуалізацію системи її особистісних емоційно-ціннісних ставлень (пізнавального, практичного, творчо-пошукового, етичного, естетичного, міжособистісного) в навчанні.

Ключові слова: урок, компетентнісний підхід, предметна компетентність, ключові компетентності, цілевизначення, рефлексія.

Горошкина Е. Н. Урок в компетентностной парадигме современного образовательного процесса

В статье определены особенности урока в компетентностной парадигме современного образовательного процесса, роль урока в формировании предметной и ключевых компетентностей учащихся. Раскрыты особенности изменения роли учителя, который в условиях реализации компетентностного подхода становится не только наставником, информатором, но и консультантом, координатором. Определены особенности переформатирования классического урока, обоснована необходимость введения таких обязательных структурных

составляющих его, как целеполагание и рефлексия. Целеполагание подано как процесс, предусматривающий определение целей всех субъектов образовательного процесса, их согласование, а в случае необходимости и трансформация целей учителя в цели ученика, ведь согласование целей как раз и заключается в том, что учитель может учебные цели трансформировать в цели деятельности учащихся. Рефлексия способствует развитию таких качеств ученика, как самостоятельность, активность, ответственность, настойчивость, формированию умений самоанализа и одновременно стимулирует к самосовершенствованию, способствует развитию требовательности и самокритичности, учит формулировать цели, видеть трудности, проблемы и пути их решения, прогнозировать результаты, выражать свои чувства, переживания, осознавать причины их. Установлено, что урок должен ориентировать образовательный процесс на актуализацию, развитие и удовлетворение психологических потребностей личности, на системное развитие различных видов ее интеллекта, интеллектуальных способностей (академических, практических, креативных, эмоциональных, социальных), на актуализацию системы ее личностных эмоционально-ценностных отношений (познавательного, практического, творчески поискового, нравственного, эстетического, межличностного) в обучении.

Ключевые слова: урок, компетентностный подход, предметная компетентность, ключевые компетентности, целеполагание, рефлексия.

Goroshkina E. A Lesson in the Competence Paradigm of the Modern Educational Process

The article defines the features of the lesson in the competence paradigm of the modern educational process, the role of the lesson in the formation of subject and key competencies of students. The features of changing the role of the teacher are revealed, which, in the context of the implementation of the competency-based approach, becomes not only a mentor, an informant, but also a consultant, coordinator. The features of reformatting the classical lesson are determined, the necessity of introducing such mandatory structural components as goal setting and reflection is substantiated. Goal-setting was presented as a process involving the definition of the goals of all subjects of the educational process, their coordination, and, if necessary, the transformation of the teacher's goals into the student's goals, because the coordination of the goals lies precisely in the fact that the teacher can transform educational goals into goals for students. Reflection promotes the development of such qualities of the student as independence, activity, responsibility, perseverance, the formation of self-analysis skills and at the same time stimulates self-improvement, promotes the development of exactingness and self-criticism, teaches to formulate goals, see difficulties, problems and ways to solve them, predict results, express your feelings, experiences, be aware of their causes. It was established that the lesson should

orient the educational process on the actualization, development and satisfaction of the psychological needs of the individual, on the systematic development of various types of her intellect, intellectual abilities (academic, practical, creative, emotional, social), on the updating of the system of her personal emotional-value relationships (cognitive, practical, creatively searching, moral, aesthetic, interpersonal) in learning.

Key words: lesson, competency-based approach, subject competence, key competencies, goal-setting, reflection.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2020 р.

Прийнято до друку 01.03.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.